

CENTRUMRA ÉS PERIFÉRIÁRA OSZTOTT EURÓPA. KÖZÉP-KELET-EURÓPA ESÉLYEI.

FARAGÓ LÁSZLÓ

MRTT VÁNDORGYŰLÉS, EGER, 2015 NOVEMBER 19–20.

Készült az NK 104985 sz. OTKA támogatásával

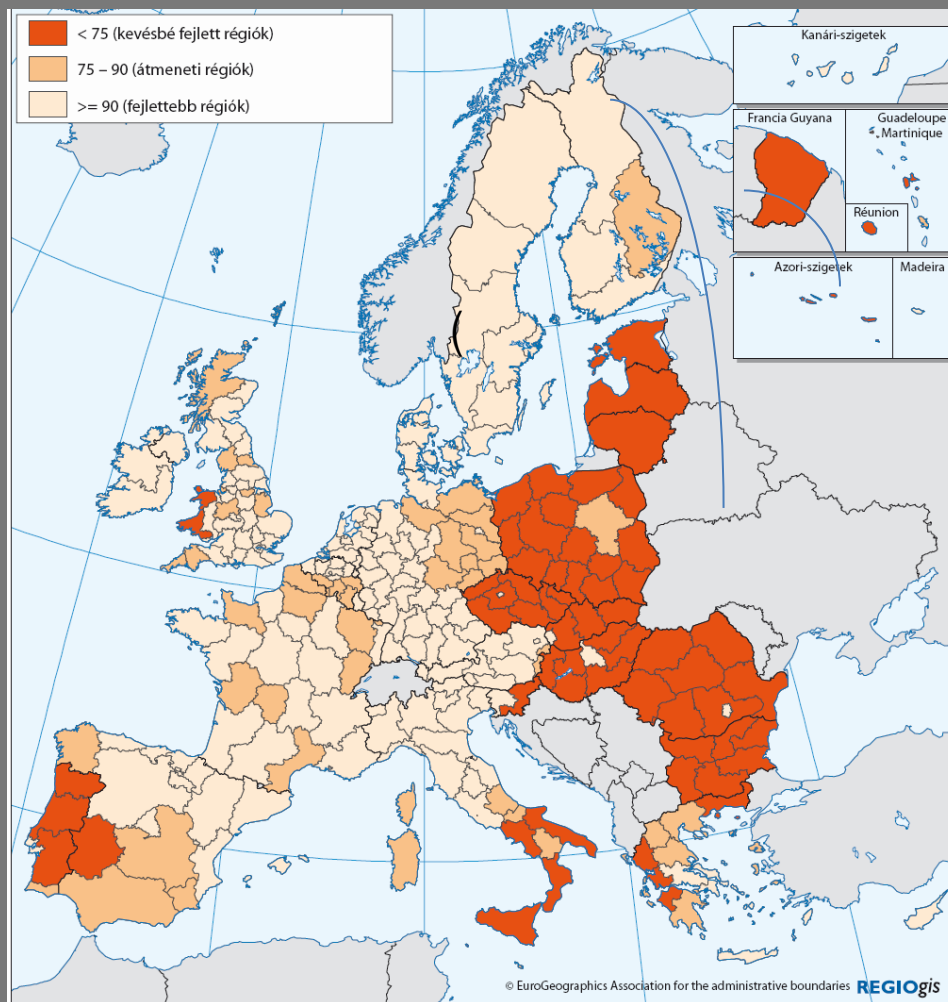
CENTRUM-PERIFÉRIA VISZONY

- A területi különbségek (pl. területi tőke) léte és a térben egyenlőtlen fejlődés axióma → társadalmi-gazdasági, területi egyenlőtlenségek
- A társadalmi-gazdasági előnyök és hátrányok területileg halmozódnak (amit a globalizáció felgyorsít) → centrumok és perifériák alakulnak ki
- A centrum fejlődése autonóm és innovatív, a perifériaéé függő és követő jellegű
- Hierarchikus függőségi viszony alakul ki (hatalmi aszimmetria, kizsákmányolás, kolonizáció)
- A centrum-periféria viszony önfenntartó rendszer

IMMANUEL WALLERSTEIN VILÁGRENDSZER-ELMÉLETE

- A nemzetgazdaságok egyazon nemzetközi gazdasági munkamegosztás részeivé válnak
- Centrumok (magterületek, pólusok), félperifériák és perifériák alakulnak ki
- Közöttük függőségi láncolatok jönnek létre
- **A centrumok kizsákmányolják a perifériákat**
- A centrumok e viszony fenntartásában érdekeltek, ennek megfelelően avatkoznak be a perifériákon (politika, média, oktatás, pénzügyi szolgáltatások, mintakövetés stb.)

IGAZ-E EZ EURÓPÁRA?

AZ EURÓPAI PERIFÉRIA JELLEMZŐI

- Featherstone and Kazamias (2001:2)
 - „a gazdasági fejlettség”, „a régiók gazdasági fejlődésének történetileg eltérő módja”,
 - „az európai támogatásoktól való függőség”,
 - „a gyengébb alkupozíció”

EURÓPA BALOLDALRÓL NÉZVE

SAMIR AMIN EURÓPA-KÉPE (MARXISTA POLITOLÓGUS, KÖZGAZDÁSZ)

- A „magországok” nem európai, hanem atlanti elkötelezettségűek (függőség)
- Az EU intézményrendszere, jogalkotása és intézményrendszere a nyugat-európai monopóliumok teljhatalmának fenntartását szolgálják
- „Monroe-elv” parafrázisa: Kelet-Európa a Nyugat-Európaiaké (Aktualitás: Európa az európaiaké?)
- A maastrichti szerződés óta politikai integráció is zajlik
- Az USA és Nyugat-Európa politikájában közös, hogy agresszíven lépnek fel minden olyan törekvéssel szemben, amelyik megkérdőjelezi a globalizáció jelenlegi működését

CENTRUM-PERIFÉRIA RELÁCIÓK AZ EURÓPAI UNIÓBAN

- Csatlakozási folyamat
- Gazdasági folyamatok
- Strukturális és beruházási politika
- Az integráció, az uniós kormányzás erősítése

A CSATLAKOZÁS CENTRUM-PERIFÉRIA RELÁCIÓI

- A volt szocialista országokat „bekebelezte” a kapitalizmus (IMF, NATO, EU) és a centrumnak alávetett országai lettek
- Az EU bővítés bentről kifelé (fentről lefelé) hierarchikus függőségi viszonyok mentén történt
- A „felzárkóztatás” a centrum térség érdekeinek megfelelően történik

GAZDASÁGI FÜGGŐSÉGET OKOZÓ RELÁCIÓK

- Különböző induló adottságok az egyenrangú versenyben. A „szabad piac” működése, a négy szabadság elv biztosítása nem vezet automatikusan kiegyenlített területi fejlődéshez, hanem **a divergenciát erősíti**
- A jövedelmek egy része a perifériákból a fejlett centrumokba áramlik. Centrumtárségek erősödése → különbségek növekedése
 - A periféria munkaerőt és felvevőpiacot biztosít (bérmunka, nem élvonalbeli technológia stb.)
 - A hitelek kamatai és a FDI profitja a centrumokba áramlik
 - Kereskedelmi kapcsolatok – egyenlőtlen csere (kisebb hozzáadott érték)
 - Jelentős bérkülönbségek → migráció
 - A perifériákon nincs tőkefelhalmozás

KÖZÉP-KELET-EURÓPA KETTŐS FÜGGŐSÉGE

- „Függő piacgazdaság” (Nölke és Vliegenhart 2009),
duális piacgazdaság → a multinacionális cégek
hierarchikus nemzetközi döntési rendszerének való
kiszolgáltatottság
- Közsféra fejlesztései az uniós támogatásoktól függnnek
→ EU intézményeinek való kiszolgáltatottság
(Átlagosan a közpénzből származó beruházások 10 %-
a, Kelet-Európában 80%)

MI TÖRTÉNIK VÁLTOZTATÁSOK, TERÜLETI BEAVATKOZÁSOK NÉLKÜL?

- Centrumokban technikailag magasabb színvonalúak és olcsóbbak a termékek (eltérő kiinduló helyzet, útfüggőség, növekvő skálahozadék)
- Periférián is a centrum termékei iránt mutatkozik kereslet, ami a nemzeti gazdaság leépüléséhez vezet (munkanélküliség vagy bérmunka, költségvetési hiány, magasabb árak, infláció)
- A szabad tényezőáramlás a centrumok további növekedését eredményezi
- **A területi különbségek nőnek**

AZ EURÓPAI UNIÓBAN A
TERÜLETI POLITIKA
(TÁMOGATÁSI RENDSZER)
HIVATOTT A CENTRUM-
PERIFÉRIA VISZONY
OLDÁSÁRA

RÓMAI SZERZŐDÉS: „...megerősítik gazdaságaik egységét és biztosítják azok harmonikus fejlődését **a régiók között fennálló különbségek csökkentésével, a kevésbé kedvező helyzetűek elmaradásának a csökkentésével**”

LISSZABONI SZERZŐDÉS 2009. JAN. 1.

Az Unió „támogatja a gazdasági, a szociális és a **területi** kohéziót és a tagállamok közötti szolidaritást.”

VÁLTOZÁSOK A TERÜLETI POLITIKÁBAN

- A regionális politikát alárendelték a lisszaboni stratégiának majd az EU 2020-nak: ma már **nem önálló szakpolitika**, hanem az uniós kormányzás erősítésének, a beintegrálásnak az eszköze
- **Megváltoztak a területi fókuszok:**
 - minden régióban támogatják az endogén fejlődést
 - régiókról a városokra (városrégiókra) és a tagállamokra helyeződik a hangsúly
- **A periféria számára kedvezőtlen a változási trend**

A PERIFÉRIÁK FELZÁRKÓZTATÁSA HÁTTÉRBE SZORUL

- Lisszabonizációs folyamat:
 - Elsődleges uniós cél a gazdaságfejlesztés és munkahelyteremtés
⇒ hangsúlyeltolódás a szolidaritásról a versenyképesség javítására.
 - Pénzügyi forrás: a strukturális és a kohéziós (ESB) alapok (Európai Stratégiai Beruházási Alap?)
 - ESB alapok a makrogazdasági feltételek kikényszerítésének az eszközeivé is váltak
- **VESZÉLY: 2020 után mérsékelni, átalakítani kívánják a támogatásokat**

A FELZÁRKÓZTATÁS NEM SZEREPEL A STRATÉGIAI CÉLOK KÖZÖTT

- Tudásalapú növekedés általi értékteremtés
- Az emberek lehetőségeinek növelése a befogadó társadalmakban
- Versenyképesebb, összekapcsoltabb és környezetbarátabb gazdaság
- **1. Foglalkoztatás:** Biztosítani kell, hogy a 20–64 évesek körében a foglalkoztatottság aránya elérje a 75%-ot.
- **2. K+F/innováció:** Az EU (köz- és magánforrásból származó) GDP-jének 3%-át a kutatás/fejlesztés és az innováció ösztönzésére irányuló beruházásokra kell fordítani.
- **3. Éghajlatváltozás/energia :** Az üvegházhatást okozó gázok kibocsátását 20%-kal csökkenteni kell az 1990-es szinthez képest (vagy akár 30%-kal, ha adottak az ehhez szükséges feltételek). A megújuló energiaforrások arányát 20%-ra kell növelni. Az energiahatékonyságot 20%-kal kell javítani.
- **4. Oktatás:** A lemorzsolódási arányt 10% alá kell csökkenteni. El kell érni, hogy a 30 és 34 év közötti uniós lakosok legalább 40%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezzen.
- **5. Szegénység/társadalmi kirekesztés:** Legalább 20 millióval csökkenjen azok száma, akik nyomorban és társadalmi kirekesztettségben élnek, illetve akik esetében a szegénység és a kirekesztődés reális veszélyt jelent.

AZ EUROPANIZÁCIÓ (INTEGRÁCIÓ) IDEOLÓGIÁJA

- Modern **poszt**nacionalista nyugati társadalmak ↔ elmaradott nacionalista átalakuló kelet-európai országok
- Europanizáció, modernizáció, integráció (≈ globalizáció): mintakövetés, termelői, fogyasztói, gondolkodásbeli, politikai, intézményi átalakításra van szükség
- Le kell rombolni a tradicionális helyeket és új európai tereknek megfelelő helyeket kell létrehozni
- **Kívülről** kell megfelelő változásokat, programokat indukálni, azok megvalósításához meg kell nyerni, vagy hatalomra kell segíteni a politikai elitet, és kontrollálni kell a változásokat

EURÓPAI INTEGRÁCIÓ: A KÖZÖS KORMÁNYZÁS ERŐSÍTÉSE

- Cél a gazdasági és **politikai értékközösség** létrehozása
- Denacionalizációs folyamat (A multikulturalitás nem vonatkozik az tagnemzetekre és kisebbségekre?)
- Politizálás, törvényhozás, igazságszolgáltatás
gazdasági viták **transznacionális terekben** történnek
- A kevésbé fejlett országoktól **a fejlesztési döntések egy része átkerül a Közösség szintjére** és a napi kormányzási feladatok a Bizottsághoz

A centrum-periféria viszony fennmaradása ma már deklarált tény (ki nem mondott cél)

SEGÍTHET A „PLACE-BASED” SZEMLÉLET?

- Minden régió és város erőforrásainak a minél jobb kihasználása vezet EU szintjén a legjobb eredményre
- A különböző nagyságú és minőségű belső erőforrásokra építő fejlődés **nem mérsékli a területi különbségeket**
 - Összefügg a nagyságrend és a teljesítőképeség / globális versenyképeség, „A kicsi szép” (Schumacher, E. 1991) ↔ A kicsi szép, de gyenge is! (Faragó 1994)
 - A helyi erőforrások kihasználása kinek az érdekében történik? **Helyben marad-e** a többletjövedelem?

KÖZÉP-KELET-EURÓPA (MAGYARORSZÁG) ESÉLYEI

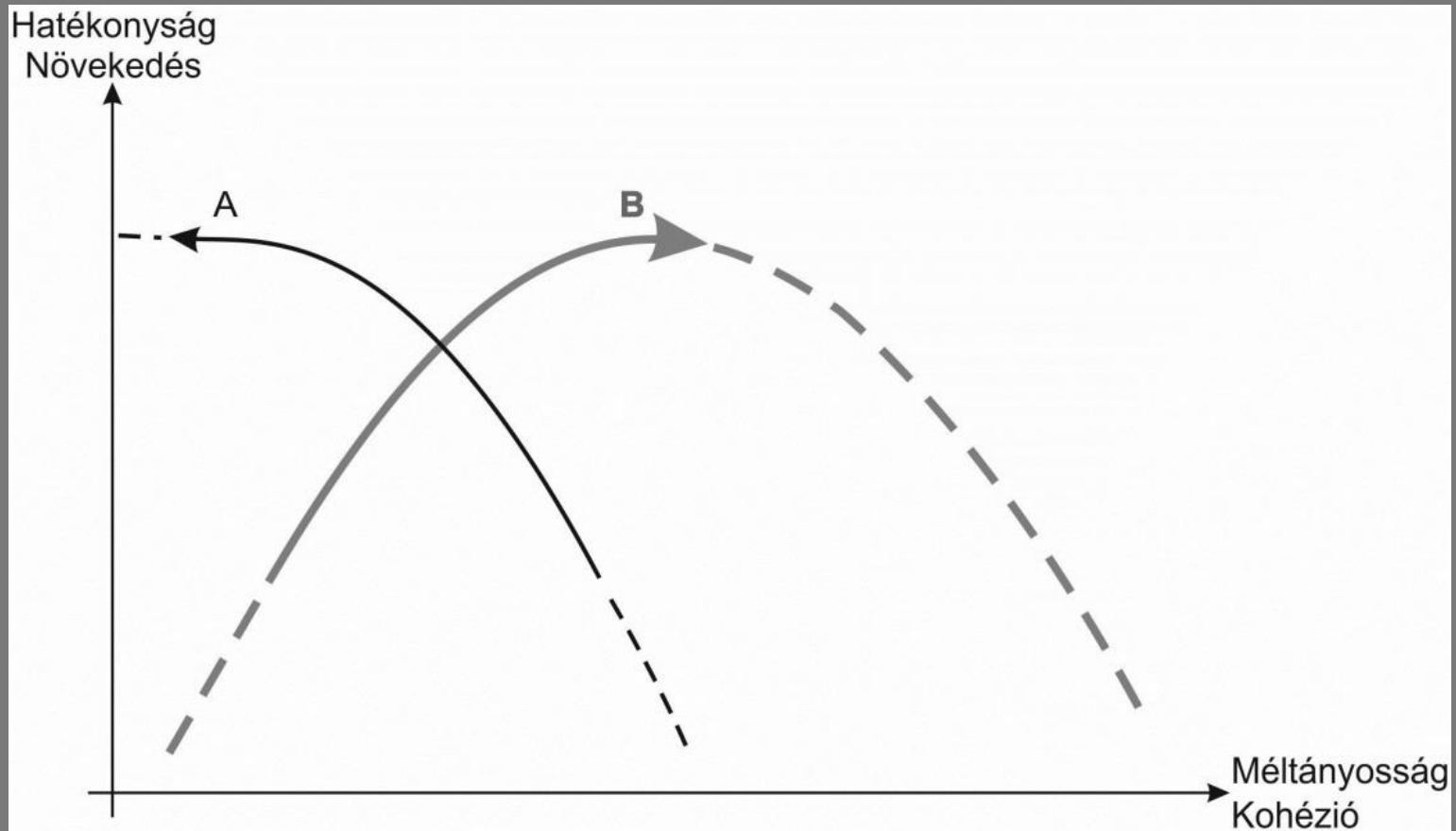
JELENVALÓSÁG

- Az EU nemzeti szuverenitások és érdekek sokasága
- A **válság** rámutatott, hogy **a piacok működését kontrollálni kell**, de ez ellentétes a szabad piac ideájával. Ki teheti? Nemzetállamok vagy EU?
- **A konvergencia, az utolérés a jelenlegi működési rendszerben hosszú távon sem valósul meg.** (A strukturális és kohéziós támogatások jelenlegi mértéke ehhez kevés)

KÖZÉP-KELET-EURÓPAI ÉRDEK

- A szolidaritási elv további (2020 utáni) érvényesítése
- A kohéziós támogatásokat **kizárólag** a kevésbé fejlett területeken kell felhasználni
- A **legfejletlenebb** régiók kiemelt támogatása
- Abszorpciós plafon emelése vagy megszüntetése
- A különböző országcsoportok és a nemzetek sajátosságainak meg kell jelennie az uniós politikában
- Új centrum létrehozása Közép-Kelet-Európában

A NÖVEKEDÉS ÉS A KOHÉZIÓ EGYÜTT IS LEHETSÉGES

A BŐVÍTÉS ÉS A TÁMOGATÁSI RENDSZER MŰKÖDTETÉSE A CENTRUMNAK IS ÉRDEKE

- Bővítés után **megnőtt** az új tagállamokba irányuló export: a legtöbb ország esetében az exporttöbbletből származó nyeresége **túllépte** az országok által befizetett hozzájárulás mértékét (Kengyel 2014)
- **Új befektetési** (felvásárlási) lehetőségek
- A kohéziós támogatások jelentős része **visszaáramlik** a centrum térségekbe. A visegrádi országok területén elköltött 1 euró támogatás után a „rég” tagállamok átlagosan 61 cent hasznot húznak (Zawistowski 2011)

A PERIFÉRIA ÖSSZEFOGÁSA, KÖZÉP-KELET-EURÓPAI KOOPERÁCIÓ

- A „Kohézió Barátai”-típusú együttműködés megerősítése
- A V4 együttműködés további erősítése (infrastruktúra hálózatok összekötése, V4EaP, együttes érdekérvényesítés az Unióban stb.)
- A V4-ek együtt a világ 16. legerősebb gazdasága, a V4-eknek 29 szavazata van a EU-ban (mint Franciaországnak vagy Németországnak)

**A KOHÉZIÓS
TÁMOGATÁSOK POZITÍV
ÖSSZEGŰ JÁTÉK NEM
SEGÉLY, HANEM
BEFEKTETÉS EURÓPA
JÖVŐJÉBE**

EPILOGUS

AZ EURÓPAI UNIÓRÓL SZÓLÓ SZERZŐDÉS 2012/C 326/01 3. CIKK (2).

„Az Unió egy belső határok nélküli, a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló olyan térséget kínál polgárai számára, ahol a személyek szabad mozgásának biztosítása a külső határok ellenőrzésére, a menekültügyre, a bevándorlásra, valamint a bűnmegelőzésre és bűnüldözésre vonatkozó megfelelő intézkedésekkel párosul.”

KÖSZÖNÖM A
FIGYELMÜKET!

farago@rkk.hu